

Навроцька М. М.*

ІМІДЖ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

У статті розкрито основні складові (зовнішній вигляд, використання вербальних і невербальних засобів спілкування, внутрішня відповідність образу професії – внутрішнє «Я»), структуру та деякі аспекти іміджу педагога в освітньому просторі.

Перебудова української економіки відповідно до потреб ринкових відносин та її інтеграція в європейський простір зумовлює зміни в підходах до розвитку вищої освіти, висуває нові вимоги до професійної підготовки фахівців. За таких умов показниками професіоналізму педагога стають: загальна й професійно-педагогічна культура, ініціативність, інноваційність, прийняття правильних нестандартних рішень, здатність до взаєморозуміння, комунікативна компетентність, уміння викликати симпатію й довіру, уміння створити обстановку психологічного комфорту. Зважаючи на все вищесказане, зростає необхідність наукового вивчення проблеми іміджу педагога.

Імідж педагога – це не тільки зовнішній вигляд, а й особисте мислення, учинки, дії, мистецтво говорити й слухати, здатність підкреслити свою специфічність та індивідуальність. Те, як учителя сприймають оточуючі, здебільшого залежить саме від його іміджу. З огляду на це, перед сучасним фахівцем постає завдання створення власного образу та професійного іміджу, що дає змогу бути прикладом для наслідування.

Метою нашої статті є розкриття основних складових, структури та деяких аспектів іміджу педагога в освітньому просторі.

Проблема іміджу почала цікавити вітчизняну наукову громадськість наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. У цей час розпочинається активне дослідження загальних питань психології іміджу (О. Володарська, О. Панасюк, О. Перелигіна, В. Шепель та ін.), концептуальних засад та практичного інструментарію іміджології (Л. Браун, Е. Соловйов, А. Панасюк та ін.), сутності професійного іміджу педагога (І. Розмолдчикова, М. Сперанська-Скарга, А. Кононенко, І. Николаєску та ін.).

У перекладі з англійської «image» у буквальному розумінні означає образ. Отже, коли йдеться про імідж педагога, говорять про його образ, що виник в інших людей. До того ж, під образом фахівця розуміють не тільки візуальний, зоровий образ, вигляд, але й його спосіб мислення, дій, вчинків та ін. Інакше кажучи, у даному випадку слово «образ» має вживатися в широкому сенсі – як уявлення про людину. Це означає, що поняття «імідж» може трактуватися і як те, яким бачать фахівця, точніше, як його оцінюють, як до нього ставляться. Імідж – це думка, судження, що виражає оцінку чого-небудь, ставлення до чого-небудь, погляд на що-небудь (С. Ожегов). Кожен із нас створює певний образ – імідж – уявлення про людину, що складається на основі її зовнішнього вигляду,

* © **Навроцька М. М.**

звичок, манери говорити, менталітету, вчинків тощо.

Імідж – цілеспрямовано сформований образ (якої-небудь особи, явища, предмета), виділяє певні ціннісні характеристики, покликаний надавати емоційно-психічний вплив на когонебудь з метою популяризації, реклами тощо.

На прикладі А. Калюжного, імідж учителя – емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу вчителя у свідомості вихованців, колег, соціального оточення, у масовій свідомості. Під час формування іміджу вчителя реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписуються йому оточуючими [3].

Спираючись на наявні визначення іміджу, виділимо його основні складові. Найбільш значущими з них є: зовнішній вигляд; використання вербальних і невербальних засобів спілкування; внутрішня відповідність професії – внутрішнє «Я».

Зовнішній вигляд допомагає педагогу повернути до себе увагу, створити позитивний образ, показати себе не тільки симпатичною людиною, але й прекрасним педагогом. Учитель усім своїм зовнішнім виглядом має викликати прихильність до себе учнів і дорослих. У ньому повинні гармонійно поєднуватися багатий внутрішній світ, любов до дітей і турбота про них. Слід завжди пам'ятати, що діти вчать у дорослих людей і, перш за все, в улюбленого вчителя правильно вдягатися. У манері одягатися проявляється одне з головних правил: красиво виглядати – значить проявляти повагу до оточуючих людей. Вимоги, що пред'являються до зовнішнього вигляду людини, допомагають педагогу покращити свій професійний імідж і досягти успіху. Уникаючи недовірливого ставлення колег до своїх професійних якостей, не слід з'являтися на роботі в ультрамодному одязі. Розумно поєднуючи тенденції моди зі своїм зовнішнім виглядом, слід дотримуватися такого правила: бути одягненим за модою – ознака поганого смаку, відставати ж від моди неприпустимо, тобто треба одягатися модно, але ближче до класичного стилю. Справжній учитель не стане підкреслювати одягом свою зовнішність, він буде демонструвати свій розум, професійні навички [2].

Вербальні й невербальні засоби спілкування є важливими складовими іміджу – що і як говоримо, чи вміємо словом повернути людину до себе, які жести, міміку й пози використовуємо, як сидимо, стоїмо й ходимо. Для поліпшення свого професіоналізму вчителю необхідно звернути увагу і на вміння представити себе оточуючим у найбільш вигідному світлі.

Більшість дослідників поділяють думку, що вербальний канал використовується для передачі інформації, у той час як невербальний канал застосовується для «обговорення» міжособистісних стосунків, а в деяких випадках використовується замість словесних повідомлень. Невербальне спілкування цінне тим, що воно проявляється, як правило, несвідомо й мимовільно, зумовлено імпульсами нашої підсвідомості; таким чином, відсутність можливості підробити ці імпульси дозволяє нам довіряти йому більше, ніж вербальному каналу спілкування.

Внутрішня відповідність професії – внутрішнє «Я» вважа-

НАУКА – ШКОЛІ

ється провідною зі складових педагогічного іміджу, оскільки вміння подобатися, викликати прихильність до себе інших людей є необхідною якістю в професійному спілкуванні [3].

Внутрішній образ – це культура педагога, безпосередність і свобода, чарівність, емоційність, гра уяви, витонченість, шлях постановки та вирішення проблем, асоціативне бачення, несподівані яскраві ходи в сценарії уроку, настрої на творчість, урівноваженість в умовах публічності та багато інших складових.

Зовнішній образ – це спеціальні форми вираження ставлення до матеріалу, передача емоційного ставлення до дійсності, уміння самопрезентації, виведення учнів на ігровий рівень, уміла постановка всього ходу уроку[1].

У психології під образом розуміється суб'єктивна картина світу чи його фрагментів, включаючи самого суб'єкта, інших людей, просторове оточення, тимчасову послідовність подій [4].

У соціальній психології імідж розглядається як різновид образу, що виникає в результаті соціального пізнання. Під образом розуміється результат психічного відображення або подання того чи іншого об'єктивного явища. У процесі цього відображення можливі зміни вихідної інформації, і, відповідно, образ не обов'язково буде точною копією відображуваного. Процес створення образу може бути активним і цілеспрямованим, містити процедури аналізу, та синтезу, завдяки якому образ стає характеристиками індивідуального явища. У психолого-педагогічних літературних джерелах під іміджем розуміється стиль і форма поведінки людини, причому переважно зовнішня сторона поведінки в суспільстві. Іноді іміджем називають набір значень і вражень, завдяки яким у людей складається уявлення про об'єкт, вони запам'ятовують його і починають ставитися до нього певним чином, або завдяки яким об'єкт стає відомим. При цьому, як правило, уточнюється, що об'єктом іміджу найчастіше є людина, група людей або компанія. У комплексі визначень підкреслюється, що імідж включає не тільки природні властивості особистості, але й спеціально вироблені, створені й сформовані. В інших трактуваннях робиться акцент на те, що імідж складається з об'єктивних характеристик об'єкта, зокрема імідж людини ґрунтується на психологічному типі особистості, її відповідності запитам часу і суспільства [3].

Основні підходи до іміджу:

- функціональний, при якому виділяються його типи, виходячи з різного функціонування;
- контекстний, за якого дані типи функціонування перебувають у різних контекстах реалізації.
- порівняльний, при якому порівнюються близькі за значенням іміджі.

Імідж є найбільш ефективним способом подачі повідомлення, який у змозі обійти наявні в кожній людині різноманітні перепони. Звідси й виникає ідея іміджу як публічного або зовнішнього «Я» людини, яке досить часто може відрізнитися від її внутрішнього «Я». Ваш образ – це портрет, який ви показуєте оточуючим. Образ повинен працювати на вас, а не

проти вас.

Особистісний імідж – це образ людини, обумовлений її внутрішніми якостями й особливими індивідуальними властивостями. Він ділиться на позитивний і негативний.

Професійний імідж – образ людини, детермінований професійними характеристиками, містить у собі позитивну й негативну сторони. Як показує практика, особистісний імідж є більш пріоритетним порівняно з професійним.

Необхідно розглянути деякі аспекти використання інструментарію для побудови іміджу педагога. У побудові педагогічного іміджу – створення іміджу є тільки доповненням, а не заміною педагогічної діяльності. Слід звертатися до створення іміджу задовго до початку педагогічної роботи. В основі комунікації має бути проста мова, а представлені проблеми повинні мати значення для кожного. Найбільш значимими є професійна компетентність педагога й ерудиція, педагогічна рефлексія, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення та імпровізація, педагогічне спілкування. Розглянемо більш детально деякі з них. Професійна компетентність педагога – головний інструмент особистості вчителя і, відповідно, його іміджу. Як справедливо зазначає відомий психолог А. Маркова, підвищення професійної компетентності педагога утруднено низкою обставин. З одного боку, потреба сучасного вчителя у психологічних знаннях може бути високою, але не підкріплюватися практикою роботи, тому більша частина готових наукових досліджень і рекомендацій не затребувані школою. З іншого боку, ще до цього часу не розроблена цілісна концепція праці вчителя, яка б могла бути основою для показників ефективності його роботи. Професійна діяльність вчителя, у якій на досить високому рівні здійснюється педагогічна діяльність, спілкування, реалізується особистість вихователя, і водночас досягаються хороші результати в навчанні та вихованні школярів. При цьому компетентність педагога визначається також співвідношенням його професійних знань і вмінь, психолого-педагогічних якостей. Таким чином, складається цілісна картина професійної компетентності, яка допоможе вчителю у вирішенні багатьох практичних питань [3].

Педагогічна діяльність – це професійна активність учителя, у якій він за допомогою різних компонентів цілісного освітнього процесу вирішує завдання навчання й виховання.

Професійна компетентність учителя полягає в тому, щоб він не упустив загальних педагогічних завдань і зміг вміло конкретизувати їх залежно від ситуації. Крім того, учитель має справу з педагогічними завданнями, спрямованими на різні сторони психічного розвитку школяра – навчальні, розвивальні. Професіоналізм педагога полягає в тому, щоб вирішувати їх одночасно і протягом усього періоду навчання. Це пов'язано з тим, що при постановці навчальних завдань досить знати як викладання предмета, а при формулюванні розвивальних і виховних завдань – треба вміти вже оперувати показниками психічного та інтелектуального розвитку учнів і виявляти їх

НАУКА – ШКОЛІ

настрій у школярів. Підсумовуючи, можна сказати, що педагогічна компетентність складається зі знань, умінь, навичок, а також способів і прийомів їх реалізації у діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості. Під педагогічною компетентністю вчителя розуміється гармонійне поєднання знань навчального предмета, дидактики і безпосередньо методики його викладання, а також умінь і навичок (культури) професійного спілкування.

Основними характеристиками професійного спілкування є педагогічна ерудиція й педагогічна рефлексія.

Педагогічна ерудиція – своєрідний запас необхідних знань, який учитель застосовує у своїй професійній діяльності для вирішення педагогічних завдань.

Педагогічна рефлексія – здатність учителя уявити собі, як ученя відноситься в тій ситуації до нього.

Рефлексія означає усвідомлення вчителем себе з точки зору учнів у різних ситуаціях. Педагогу важливо розвивати в себе здорову конструктивну рефлексію, що приводить до поліпшення діяльності, а не до її руйнування постійними сумнівами й ваганнями. Педагогічна рефлексія – це самостійне звернення вчителя до самоаналізу без вимоги адміністрації школи.

Педагогу необхідно використання педагогічного мислення та інтуїції для виявлення прихованих внутрішніх властивостей педагогічної діяльності у процесі роботи.

Під педагогічною імпровізацією розуміємо знаходження несподіваного рішення і його миттєве втілення, збіг процесів створення та застосування при їх мінімальному розриві.

Роль правильно організованого педагогічного спілкування особливо велика, оскільки атмосферу бесіди зі школярами створює саме вчитель. Під педагогічним спілкуванням звичайно розуміють професійне спілкування вчителя і школяра, що має певні функції і спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, а також на іншого роду психологічну оптимізацію навчальної діяльності і стосунків між педагогом і учнем, як зазначав О. Леонтъев.

Аналізуючи та узагальнюючи все вищесказане, необхідно підкреслити, що імідж сучасного педагога вимагає багатства духовної сфери, високої моральності та психологічної стійкості. Звичайно, створення позитивного іміджу педагога – непросте завдання. Воно потребує величезної роботи над собою, але приносить добрі результати.

Література:

1. Гогіберідзе Г. М. Діалог культур у системі літературної освіти / Г. М. Гогіберідзе. – М.: Наука, 2003. – 181 с.
2. Жук О. М. Навчальний діалог на заняття з літератури / О. М. Жук // Комунікативна компетенція: принципи, методи, прийоми формування: зб. науч. ст. / Білорус. держ. ун-т; ред. – Мн., 2009. – Вип. 9. – 102 с.
3. Калюжний А. А. Психологія формування іміджу вчителя / А. А. Калюжний. – М.: ВЛАДОС, 2004. – 222 с.
4. Медінцев, В. А. Діалогічне моделювання психологічних взаємодій / В. А. Медінцев // Питання психології. – 2005. – № 5. – С. 5-9.